

Ю. В. Кикош,
аспірант, Київський національний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

СИСТЕМА СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ІНТЕНСИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВСІХ РІВНІВ ОСВІТИ

Yu. Kykosh,
PhD student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

THE SYSTEM OF STATISTICAL INDICATORS OF THE INTENSITY OF ECONOMIC ACTIVITY
OF THE POPULATION WITH DIFFERENT LEVELS OF EDUCATION

У статті запропоновано систему статистичних показників інтенсивності економічної активності населення всіх рівнів освіти, що дозволяє розширити і поглибити аналітичні можливості статистичного аналізу щодо раціонального співвідношення між обсягами наданих освітніх послуг і економічно активними на ринку праці. Здійснено оцінювання співвідношення між пропозицією на ринку освітніх послуг та попитом на ринку праці (окремих професій із загальною середньою, професійно-технічною та вищою освітою та економічної активності освіченого населення в країні та в регіональному розрізі. Проведено групування регіонів України за економічною активністю населення з різними рівнями освіти. Доведено необхідність удосконалення системи статистичних показників функціонування ринку освітніх послуг.

The article offers the system of statistical indicators of the intensity of economic activity of the population with all levels of education, which allows to broaden and deepen analytical possibilities of statistical analysis regarding the rational relation between the volumes of provided educational services and economically active on the labor market. The estimation of the correlation between the supply on the market of educational services and demand on the labor. The grouping of the regions of Ukraine according to the economic activity of the population with different educational levels has been carried out. The necessity of improving the system of statistical indicators of functioning of the educational services market is proved.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, статистичний аналіз, інтенсивність, система показників, економічна активність, співвідношення, попит, пропозиція.

Key words: market of educational services, statistical analysis, intensity, system of indicators, economic activity, correlation, demand, supply.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні ринок освітніх послуг України функціонує самостійно, майже не співпрацюючи із ринком праці. Незначна частка країн світу здійснює оцінювання функціонування ринку освітніх послуг, яке повною мірою вимірює рівень освіченості населення та ілюструє реальну ситуацію на ринку, його відповідність потребам ринку праці та економіки країни. В Україні гострою проблемою є наявність чітко вираженої невідповідності між наявними опосередкованими даними та реальними даними, що відображають ситуацію на ринку освітніх послуг [1].

Задля відображення процесів і явищ, що відбуваються на ринку освітніх послуг, а також для їх кількісного та якісного аналізу використовують відповідні системи статистичних показників. Динамічний розвиток усіх сфер діяльності людини, трансформація економік, зміна рушійних сил виробництва зумовлюють потребу у постійному вдосконаленню існуючих методик та розробці нових статистичних показників.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання визначення попиту та пропозиції на ринку освітніх послуг, а також встановленню їх раціональ-

ного співвідношення присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Л. Антошкіної, З. Бараник, С. Бандура, В. Боброва, Д. Богині, Т. Боголіб, І. Гнибіденка, Т. Оболенської, Н. Парфенцевої, А. Панкрухіна, Н. Стеблюк, О.А. Кратта, В. Гейла, Р. Девіса та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є вдосконалення наукових підходів оцінювання інтенсивності економічної активності населення на ринку освітніх послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Головне призначення коефіцієнтів інтенсивності економічної активності за освітніми рівнями полягає в якісній характеристиці соціальних процесів населення. Визначення цих коефіцієнтів дає можливість привести різні в часі та просторі величини до однієї основи. Автором пропонується система статистичних показників інтенсивності економічної активності населення всіх рівнів освіти. За допомогою сформованих статистичних показників інтенсивності оцінюють напруженість, рівень і силу трудової активності населення, що мають різний освітній рівень [3]. Розраховують коефіцієнти

інтенсивності відношенням чисельності економічно активного, зайнятого та безробітного населення (новоутворених соціальних сукупностей) до чисельності населення різних освітніх рівнів (від початкової загальної до повної вищої). Основним призначенням сформованої системи коефіцієнтів інтенсивності економічної активності населення за освітніми рівнями є якісна характеристика соціальних процесів населення на ринку праці, що дозволяє оцінити інтенсивність трудової активності населення, що здобули відповідний освітній рівень.

Найбільш достовірну інформацію щодо чисельності населення, яке здобуло той чи інший освітній рівень, і було зайняте в суспільному виробництві або знаходилось поза трудовою діяльністю (незайняті та безробітні) можна отримати за матеріалами перепису населення, обстежень трудової активності населення та різних вибіркових соціально-демографічних обстежень. Можливе також отримання розрахункових показників у міжпереписний період на базі даних поточної статистики населення та освіти [2].

Отже, загальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з освітою розраховується за формулою:

$$K_{EL} = \frac{E+U}{S_e} \times 1000 \quad (1),$$

де K_{EL} — загальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з освітою;

$E+U$ — чисельність економічно активного населення;

S_e — кількість осіб, які мають освіту (від повної загальної середньої до повної вищої).

На рис. 1 зображена концептуальна схема взаємозв'язку статистичних показників інтенсивності економічної активності населення з різними рівнями освіти.

Обчислення цього коефіцієнта дає можливість привести різні в часі та просторі величини до однієї основи, отримати показник типу "чисельність економічно активних осіб на 1000 осіб, що мають освіту".

Цей коефіцієнт можна розкласти на спеціальні та частинні показники, розраховуючи рівень трудової активності населення за середньою, професійно — технічною та вищою освітами в розрізі регіонів, гендерного аспекта та міської і сільської місцевості тощо.

Інтенсивність соціального процесу стосовно різних соціальних груп економічно активного населення (освітні рівні) вимірюється за допомогою спеціальних коефіцієнтів.

Через спеціальні коефіцієнти інтенсивності економічної активності населення з освітою можна розрахувати загальні коефіцієнти інтенсивності:

$$K_{EL} = (K_{EL}^{SE} + K_{EL}^{PSE} + K_{EL}^{HE}) \times 1000 \quad (2),$$

де K_{EL}^{SE} — спеціальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення зповною середньою освітою,

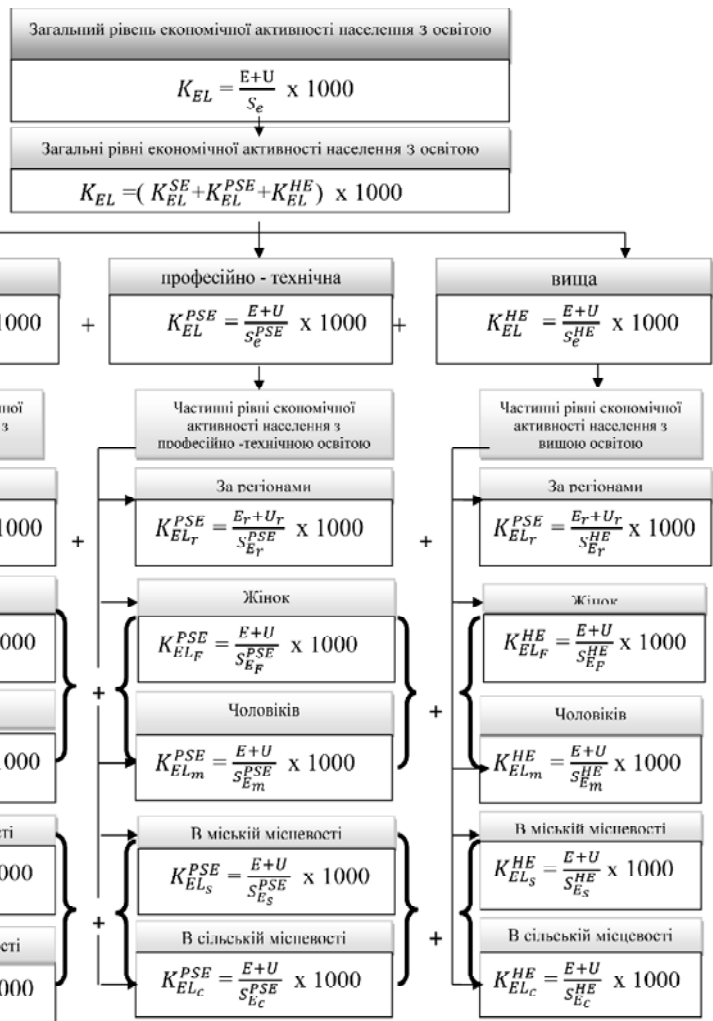

Рис. 1. Концептуальна схема статистичного аналізу інтенсивності економічної активності населення за освітніми рівнями

Примітка: K_{EL} — загальний рівень освіти; S_e — кількість осіб, які мають освіту (від початкової загальної до повної вищої); E — чисельність зайнятих; U — чисельність безробітних; K_{EL}^K — спеціальні рівні освіти; K_{ELx} — частинні рівні освіти; M, F — чоловіки, жінки; S, C — місто, село; R — регіони країни; SE, PSE, HE — середній, професійно-технічний, вищий рівні освіти.

Джерело: складено автором.

K_{EL}^{PSE} — спеціальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з професійно-технічною освітою,

K_{EL}^{HE} — спеціальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з вищою освітою,

$$K_{EL} = \left(\frac{E+U}{S_e^{SE}} + \frac{E+U}{S_e^{PSE}} + \frac{E+U}{S_e^{HE}} \right) \times 1000 \quad (3),$$

де S_e^{SE} — кількість осіб, які мають повну загальну середню освіту,

S_e^{PSE} — кількість осіб, які мають професійно — технічну освіту,

S_e^{HE} — кількість осіб, які мають вищу освіту.

Інтенсивність соціальних процесів (економічної активності) в окремих групах (різних освітніх рівнів), на які можна розчленовувати спеціальний контингент економічно активного населення, оцінюється за допомогою частинних коефіцієнтів інтенсивності.

Типовим прикладом виділення частинних коефіцієнтів є групування спеціального контингенту економічно активного населення з освітнім рівнем на групи за статтю, віком, сільською чи міською місцевостями, за регіонами, тощо. Так, схема побудови коефіцієнту інтенсивності економічної активності населення з

Таблиця 1. Динаміка коефіцієнтів інтенсивності економічної активності населення з освітою в Україні за 2013, 2015 рр.

Рік	Кількість осіб, що мають повну загальну, професійно-технічну та вищу освіти, млн осіб	Економічно активне населення України млн осіб	Загальний коефіцієнт інтенсивності всіх рівнів освіти, осіб
2013	32025,1	21980,6	686
2015	28737,3	18097,9	630

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України (без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим та м. Севастополь).

середнім рівнем освіти окремого регіону наступна:

$$K_{ELr}^{SE} = \frac{E_r + U_r}{S_{E_r}^{SE}} \times 1000 \quad (4),$$

де K_{ELr}^{SE} — коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з середнім рівнем освіти,

$S_{E_r}^{SE}$ — кількість осіб в регіоні, які мають середню освіту.

Схема побудови коефіцієнту інтенсивності економічної активності чоловіків з вищою освітою матиме такий вигляд:

$$K_{ELm}^{HE} = \frac{E + U}{S_{E_m}^{HE}} \times 1000 \quad (5),$$

де K_{ELm}^{HE} — коефіцієнт інтенсивності економічної активності чоловіків з вищою освітою,

$S_{E_m}^{HE}$ — кількість чоловіків, що мають вищу освіту.

Аналогічним чином визначаються спеціальні та частинні показники як за різними освітніми рівнями, так і за соціально-демографічними ознаками (віком, гендерним аспектом, сільською та міською місцевостями, в регіональному розрізі, тощо).

Спеціальні коефіцієнти інтенсивності можна розглядати як середні величини з частинних коефіцієнтів, в цьому випадку, рівень спеціального коефіцієнту буде залежати від величини коливання частинних коефіцієнтів і від структурного фактора — частки осіб, що мають різний освітній рівень у спеціальному контингенті економічно активного населення. Значення частинного коефіцієнта інтенсивності не залежить від частки групи населення з відповідним освітнім рівнем.

Залежність коефіцієнтів інтенсивності від структурних факторів зменшується в процесі трансформації загальних коефіцієнтів у спеціальні і частинні, у зв'язку з чим звужується сфера використання цих коефіцієнтів інтенсивності за освітніми рівнями. Визначення коефіцієнтів інтенсивності набуває особливого значення у зв'язку з впливом рівня освіченості економічно активного населення на інтенсивність всіх форм його руху на ринку праці.

Загальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з освітою представляє собою відношення економічно активного населення до кількості осіб, які мають освіту (від повної загальної середньої до повної вищої):

$$K_{EL} = \frac{18097,9}{28737,3} \times 1000 = 630 \text{ осіб} \quad (6).$$

Отриманий результат свідчить про те, що у 2015 році на тисячу осіб, з повною загальною, професійно-технічною та вищою освітою припадає 630 економічно активних громадян України. Це свідчить про недовикористання освітнього потенціалу населення України на ринку праці.

У таблиці 1 представлена динаміка коефіцієнтів інтенсивності економічної активності населення з освітою в Україні за 2013, 2015 рр.

Як свідчать отримані дані, то у 2013 році на тисячу осіб з повною загальною, професійно-технічною та вищою освітами припало 686 економічно активних громадян України.

Зменшення значення цього показника у 2015 порівняно з 2013 роком на 56 осіб свідчить про загострення ситуації з працевлаштуванням людей, що здобули повну загальну, професійно-технічну та вищу освіту. На ринку праці України у 2015 році порівняно з 2013 роком спостерігається зростання невідповідності між пропозицією на ринку освітніх послуг та попитом на ринку праці.

Отримані автором результати розрахунку загальних та часткових коефіцієнтів інтенсивності економічної активності населення з освітою в Україні у розрізі регіонів за 2013 та 2015 роки розрахунки дали можливість згрупувати регіони країни за загальним та спеціальними показником інтенсивності економічної активності населення з повною загальною середньою, професійно-технічною та вищою освітою у 2013 та 2015 роках (табл. 2, 3) [4—6].

Результати аналізу засвідчили, що у 2013 році найбільшого значення загальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з освітою набув у Вінницькій, Хмельницькій та Рівненській областях (735, 727 та 723 економічно активних громадян України на 1000 осіб, що мають повну загальну середню, професійно-технічну або вищу освіти відповідно).

Серед 24 регіонів країни загалом у 14 регіонах (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Одеська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська області) значення цього показника вище, ніж в середньому по Україні, та у 10 регіонах (Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Тернопільська, Черкаська) — нижче.

Найменша кількість економічно активних громадян на 1000 осіб з освітою припадає на Львівську область,

Таблиця 2. Групування регіонів України за загальним коефіцієнтом інтенсивності економічної активності населення з повною середньою, професійно-технічною та вищою освітами в 2013 р.

Значення загального коефіцієнта інтенсивності економічної активності населення з освітою	Середні значення	Кількість регіонів, одиниць	Назва регіонів
нижче за середне	668	10	Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Тернопільська, Черкаська
вище за середне	704	14	Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Одеська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська
середній	686	24	Україна

Джерело: власні розрахунки автора [4; 5].

Таблиця 3. Групування регіонів України за загальним коефіцієнтом інтенсивності економічної активності населення з повною середньою, професійно-технічною та вищою освітою в 2015 р.

Значення частинного коефіцієнта інтенсивності економічної активності населення з вищою освітою	Середні значення	Кількість регіонів, одиниць	Назва регіонів
нижче за середнє	600	10	Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Полтавська, Харківська, Хмельницька, Черкаська
вище за середнє	661	14	Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька і Чернігівська
середній	630	24	Україна

Джерело: власні розрахунки автора [4; 6].

де з 1000 освічених лише 654 особи економічно активні. У місті Києві у 2013 році на 1000 осіб з освітою припадає 666 економічно активних.

У 2015 році чисельність регіонів вище та нижче середнього показника економічної активності населення з повною середньою, професійно-технічною та вищою освітими у порівнянні із 2013 роком не змінилася — 14 регіонів зі значенням цього показника вище середнього (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька і Чернігівська області) і 10 регіонів (Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Полтавська, Харківська, Хмельницька, Черкаська) — нижче. Найбільшого значення загальний коефіцієнт інтенсивності економічної активності населення з освітою набув у Рівненській, Закарпатській та Житомирській областях — 710, 686 та 681 особи відповідно, а найменшого — у Донецькій області (524 економічно активних громадянина на 1000 освічених). Зазначимо, зниження рівня трудової активності освіченого населення Донецької області обумовлено, більшою мірою, бойовими діями у цьому регіоні країни. У місті Києві у 2015 році, в порівнянні з 2013 роком, значення показника інтенсивності економічної активності осіб з освітою зменшилося на 33 особи і становило 633 економічно активних громадян із 1000 осіб з освітою.

Запропонована система показників інтенсивності економічної активності населення з освітою може використовуватися для узагальнення та порівняльного (динамічного, регіонального) дослідження процесів ефективності функціонування ринку освітніх послуг в Україні.

ВИСНОВКИ

З метою встановлення раціональних співвідношень між пропозицією на ринку освітніх послуг та попитом на ринку праці запропоновано систему статистичних показників інтенсивності економічної активності населення всіх рівнів освіти. Така система статистичних показників інтенсивності дозволяє розширити і поглибити аналітичні можливості статистичного аналізу щодо раціонального співвідношення між обсягами наданих освітніх послуг і економічно активними на ринку праці. Запропоновані статистичні показники інтенсивності дають змогу оцінити напруженість, рівень і силу трудової активності населення, що мають різний освітній рівень. Доведено взаємозв'язок загальних, спеціальних та частинних коефіцієнтів інтенсивності, значення яких свідчать про рівень економічної активності освіченого населення на ринку праці. Здійснено оцінювання економічної активності освіченого населення в країні та в регіональному розрізі. Зроблено важливий висновок щодо зниження економічної активності освіченого населення як в Україні, так і в її окремих регіонах.

Запропоновані методологічні засади та вдосконалена система показників ринку освітніх послуг представляють інструментарій статистичного дослідження і характеризують умови, інтенсивність економічної активності населення різних освітніх рівнів, що сприяє вирішенню важливої народногосподарської задачі — встановленню раціональних співвідношень між обсягами, структурою ринку освітніх послуг та потребами економіки країни.

Література:

1. Бараник З.П. Функціонування ринку праці: статистична оцінка: монографія. — К.: КНЕУ, 2007. — 387 с.
2. Герасименко С.С. Статистика ринків / С.С. Герасименко, В.І. Карпов, Н.О. Парфенцева та ін. — К.: ДП "Інформ.-аналіт.агенство", 2010. — 863 с.
3. Дзегур Г.В. Вдосконалення статистичного забезпечення регулювання зайнятості населення в Україні [Електронний ресурс] / Г.В. Дзегур, О.Ю. Рудченко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2016. — № 7. — С. 98—100. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_7_23.
4. Діти, жінки та сім'я в Україні: Стат. збірник / Відп. за вип. О.О. Карамзіна. — К.: Державна служба статистики України 2016. — 329 с.
5. Економічна активність населення у 2013 році: статистичний збірник [Електронний ресурс]. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Економічна активність населення у 2015 році: статистичний збірник [Електронний ресурс]. — К.: Державна служба статистики України, 2016. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Baranyk, Z. P. (2007), *Funktsionuvannia rynku pratsi: statystychna otsinka* [Labor market functioning: statistical estimation], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Herasymenko, S.S. Karpov, V.I. and Parfentseva, N.O. (2010), *Statystyka rynkiv* [Labor statistics], DP "Inform.-analit.ahenstvo", Kyiv, Ukraine.
3. Dzhehur, H. V. and Rudchenko, O. Yu. (2016), "Improvement of statistical provision of employment regulation in Ukraine", *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, [Online], vol. 7, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_7_23 (Accessed 20 Dec 2017).
4. State Statistics Service of Ukraine (2016), *Dity, zhinky ta sim'ia v Ukraini: Stat. zbirnyk* [Children, Women and Family in Ukraine: Stat. collection], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
5. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Economic activity of the population in 2013: statistical collection", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 Dec 2017).
6. State Statistics Service of Ukraine (2015), "Economic activity of the population in 2015: statistical collection", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 Dec 2017).

Стаття надійшла до редакції 29.12.2017 р.